

Protos. Drd. Andrei JILCU

Protos. Drd. Andrei JILCU

**Monahismul galiciano-lusitan
între invazia barbară și monarhia vizigotă:
secolele V-VII
Sfinții Martin și Fructuosus de Braga**

Tipărită cu binecuvântarea
Preasfințitului *Timotei*,
Episcopul ortodox român al Spaniei și Portugaliei

**EDITURA UNIVERSITARIA
CRAIOVA, 2023**

Referenți științifici:

Pr. Conf. Univ. Dr. Iulian Mihai L. Constantinescu (Craiova)

Pr. Conf. Univ. Dr. Emilian Roman (Iași)

Copyright © 2023 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate autorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JILCU, ANDREI

Monahismul galiciano-lusitan între invazia barbară și monarhia vizigotă : secolele V-VII - Sfinții Martin și Fructuosus de Braga / Andrei Jilcu. - Craiova : Universitaria, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1964-7

2

Sursa foto coperta

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3273849>"

© 2023 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețelele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

PREFAȚĂ

*L*ucrarea de față, *Monahismul galiciano-lusitan între invazia barbară și monarhia vizigotă: secolele V-VII. Sfinții Martin și Fructuosus de Braga*, avându-l ca autor pe Părintele Protosinghel Drd. Andrei Jilcu, ieromonah și duhovnic apreciat, stareț de mănăstire și Vicar Administrativ pentru Portugalia, cu o bogată activitate duhovnicească și administrativă, se remarcă în spectrul lucrărilor de specialitate din țara noastră, în limba română, întrucât această temă, prin originalitatea abordării, prin importanța și actualitatea ei, se impune cu un caracter de pionierat, neexistând o altă tratare a acestei teme în literatura noastră teologică. De aceea, o astfel de abordare a monahismului galiciano-lusitan în perioada secolelor V-VII este de mare folos monahilor de astăzi și teologilor în general, clerici sau mireni, precum și credincioșilor Bisericii noastre, pentru a cunoaște dimensiunea istorică, dar și duhovnicească, disciplinară și organizatorică a monahismului galiciano-lusitan, monahismul fiind atunci, deja, o instituție canonică a Bisericii, în perioada secolelor V-VII, având în centru două mari personalități ale vieții monahale, pe Sfinții mitropoliți Martin și Fructuosus de Braga.

Starea monahală sau monahismul este o cale importantă de viațuire în Hristos Domnul, prin care este

anticipată viața întru Împărăție. Este, cu adevărat, o cale de mântuire, aleasă de cei care își dedică toată viața lor slujirii lui Hristos și Bisericii Lui. Însă, deși între cele trei categorii de membri ai Bisericii, monahismul nu este un element esențial Bisericii, întrucât el nu a existat în această formă dintru început în viața Bisericii, Biserica existând fără recunoașterea lui oficială, instituțională, aceasta nu i-a diminuat importanța, el dezvoltându-se din secolul al III-lea și luând amploare din epoca libertății de religie a Sfântului Împărat Constantin cel Mare, pentru ca în secolul al V-lea, prin canonul 4 al Sinodului al IV-lea ecumenic de la Calcedon (451) să fie integrat în rânduiala bisericească, adică supus jurisdicției episcopale.

Constatăm din lectura acestei lucrări un interes personal sporit al autorului, o înclinare aparte a sa, fiind și ieromonah, cu o bogată experiență monahală și ca stareț de mănăstire în Portugalia, asupra vieții monahale a Bisericii portugheze din antichitatea târzie, reușind cu succes, după cum afirmă și autorul, să scoată la iveală „specificul galician și lusitan al secolelor VI și VII, secole de referință pentru monahismul apusean prim-milenar”.

Perioada secolelor V-VII s-a remarcat prin contribuția importantă a monahismului pentru refacerea unității de credință prin combaterea ereziilor, în spațiul galiciano-lusitan, acum impunându-se figurile monahilor și Sfinților Martin și Fructuosus de Braga, „un panonian călugărit și format în Orient, dar adus de Dumnezeu acolo unde până și creștinismul autentic începuse să piardă teren în fața arianismului și priscilianismului și un fiu de got

autohton, rămas orfan de tânăr și dorind viață monahală, dar în care Dumnezeu a presărat daruri uimitoare, într-o monarhie vizigotă de abia ieșită din ghearele arianiste”, după cum apreciază fundamentat autorul.

Cei doi monahi și ierarhi, Sfinții Martin și Fructuosus de Braga, au fost episcopi de Dume și mitropoliți de Braga, remarcându-se prin vocația monahală de mari asceți, dar și prin ctitoriile lor mănăstirești, fiind asemenea unui far, luminând împreună ortodoxia Peninsulei Iberice și chemând la viața monahală mulți adepți, trăitori ai credinței celei adevărate. Opera lor nu e vastă, ei fiind înclinați mai mult spre arhipăstorire, însă, din scrierile lor, mai ales din regulile monahale, putem cunoaște adevărata viață duhovnicească a vremii și practica cenobitică a monahilor de atunci. Opera lor constituie adevărate surse de cunoaștere a vieții duhovnicești și a practicii cenobitice a monahilor din acele timpuri.

Prin contribuțiile celor doi monahi, ierarhi și sfinți, secolul al VII-lea s-a remarcat, pentru această zonă a Peninsulei Iberice, ca o perioadă de înflorire a monahismului de tradiție răsăriteană, care fusese răspândit în secolul al VI-lea prin contribuția deosebită a marelui păstor, misionar și mitropolit, Sfântul Martin de Braga, pe bună dreptate numit „apostolul și încreștinătorul șvabilor”, însă, dezvoltat de luminatul legiuitor monastic, în timpul monarhiei vizigote, de către Sfântul Fructuosus de Braga, pe care, după cum subliniază și autorul, Braulius de Saragossa îl numește „Farul strălucitor al spiritualității spaniole”.

Prin acest demers științific, Părintele Protos. Drd. Andrei Jilcu a reușit să creeze o perspectivă nouă privind cultul de cinstire a sfinților galiciano-lusitani, în diaspora ortodoxă din Portugalia, fiind nevoie și astăzi de modele autentice de viețuire monahală, și, după cum remarcă și autorul, de „modele autentice de sfinți monahi misionari și trăitori, postitori, liturghisitori și filantropi, care au împletit în permanență rugăciunea cu acțiunea”.

Lucrarea de față este fundamentată atât pe izvoare și pe documente inedite, cât și pe o bibliografie actuală, în concordanță cu tema pe care o cercetează. Este structurată pe 4 capitole, cu mai multe subcapitole, precedate de *Introducere* și urmate de *Concluzii* și *Bibliografie*, plus *anexe*. În *Introducere*, autorul își propune – și considerăm că și reușește – să-și precizeze în mod clar tema, să o încadreze în contextul dezbaterilor teologice și canonice actuale privind monahismul în perioada secolelor V-VII din ținutul Peninsulei Iberice. Așa cum se arată în *Introducere*, lucrarea începe cu o motivație obiectivă, principală, privind importanța și actualitatea temei, precum și metodologia muncii de cercetare, apoi cu o motivație subiectivă referitoare la importanța subiectului din perspectivă personală, urmată de metodologia, scopul și obiectivele urmărite.

Valoarea teoretică și aplicativă a lucrării rezidă în caracterul ei realist și practic: prin analiza făcută la nivel cantitativ și calitativ pe paliere diferite, Părintele Protos. Drd. Andrei Jilcu ne oferă nu numai clarificări noționale și terminologice privitoare la tematica cercetării, ci și

răspunsuri pertinente la unele din întrebările care preocupă viața bisericească actuală. De aceea, apreciem documentarea la zi, atât privitoare la firul teoretic al temei, cât și raportată la strategiile practice utilizate.

Autorul a tratat un subiect interesant, util și necesar pentru literatura teologică românească. Un asemenea titlu și o asemenea lucrare lipseau din literatura de specialitate. În felul acesta, ea umple un gol resimțit în acest domeniu, cu atât mai mult cu cât lucrarea servește ca un ghid sau orientare în problematica instituției monahismului secolelor V-VII în Peninsula Iberică.

Lucrarea se distinge prin ținuta ei academică și științifică, abundând în bibliografie și informație, în bogate note bibliografice subsidiare. Aceasta presupune o muncă temeinică, de cercetare și folosire a acestei bibliografii, rânduită într-o prezentare corectă, științifică, academică. Observăm că prezentarea temei este făcută cu multă grijă, autorul nepierzându-se în amănunte inutile, ci surprinzând ceea ce este esențial, fapt care denotă putere de analiză, dar și de sinteză și o bună pregătire teologică și canonică.

Cu siguranță, lucrarea de față poate fi dezvoltată ulterior, însă apreciem efortul științific depus de autor pentru a aduce un plus de lumină privind monahismul galiciano-lusitan din secolele V-VII și contribuțiile celor doi Sfinți mitropoliți, Martin și Fructuosus de Braga.

Considerăm că această lucrare este un demers științific necesar, de actualitate, care se va bucura de o bună receptare în spațiul nostru teologic românesc,

întrucât umple, așa cum menționam, un gol resimțit în literatura noastră teologică, de limbă română, privind tema abordată de autor.

*Pr. Conf. Univ. Dr.
Iulian Mihai L. Constantinescu*

NORME CANONICE ȘI POLITICO-BISERICEȘTI PRIVIND STATUTUL DISCIPLINAR AL MONAHIILOR

-O abordare canonică ortodoxă actuală-

Studiu introductiv

tudiul introductiv de față, la lucrarea Părintelui Protos. Drd. Andrei Jilcu, *Monahismul galiciano-lusitan între invazia barbară și monarhia vizigotă: secolele V-VII. Sfinții Martin și Fructuosus de Braga*, este o abordare canonică ortodoxă actuală, cu un caracter generic, vizând statutul canonic-disciplinar al monahilor¹ din perspectiva a două dintre voturile monahale care se depun la primirea în

¹ Încă de la începuturile sale, monahismul a ocupat un loc important în istoria spiritualității, fiind „foarte greu să-l analizezi într-un spațiu restrâns” întrucât este un fenomen universal care a depășit sfera creștinismului. El s-a manifestat spontan, existând sub diverse forme și în alte religii și culturi necreștine. A se vedea Adrian GABOR, *Biserica și Statul în primele patru secole*, Editura Sophia, București, 2003, p. 179; Antoine GUILAUMONT, *Originile vieții monahale. Pentru o fenomenologie a monahismului*, trad. rom. de Constantin Jinga, Editura Anastasia, București, 1998; vezi și Tomas SPIDLIK, *Spiritualitatea Răsăritului Creștin, I. Manual sistematic*, Editura Deisis, Sibiu, 1997.

monahism², fundamentate de sfintele canoane emise de cele trei sinoade ecumenice (Calcedon, 451; Trulan, 691-692; Niceea II, 787), subliniind, deci, aspectele canonice privind *votul ascultării în strânsă legătură cu făgăduința statorniciei* (can. 4, 7 IV ec.; 41, 46 Trulan; 21 VII ec.) și *votul castității* (can. 16 IV ec.; 44 Trulan).

Ascultarea canonică a monahilor și făgăduința statorniciei lor

Atunci când vorbim de ascultare canonică³, deci și în cazul monahilor, prin actul liturgic și canonic al tunderii părului la intrarea în monahism⁴ și depunerea voturilor monahale, se dă expresie, de fapt, principiului ierarhic⁵,

² VLAICU, *Canon și libertate. Împărtășirea continuă din experiența Bisericii*, Presa Universitară Clujeană, Cluj Napoca, 2013, p. 135; vezi și *Dicționar de Teologie Ortodoxă*, coord. Ștefan Buchiu, Ioan Tulcan, Ed. Basilica, București, 2019, pp. 602-604.

³ V. I. PHIDAS, *Droit canon. Une perspective orthodoxe*, Centre orthodoxe du Patriarcat Oecuménique, Chambésy/Genève, 1998, p. 168.

⁴ Deși monahismul a existat încă înainte de Sfântul Vasile cel Mare, Părintele capadocian are marele merit de a-l fi organizat, scriind lucrări speciale pentru rânduirea vieții monahale, între care trebuie amintite Regulile mari (55 canoane) și Regulile mici (313 canoane)⁴, prescriind și epitimii pentru încălcarea normelor vieții călugărești.

⁵ Pentru mai multe detalii, vezi N. DURĂ, „Principiile canonice, fundamentale, de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe și reflectarea lor în legislația Bisericii Ortodoxe Române”, în: *Sfântul Apostol Andrei* 5/2001; I. N. FLOCA, „Bazele canonice ale organizării și funcționării Bisericii Ortodoxe Române”, în *Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române 1885-1985*, Editura

întrucât supunerea canonică secondează permanent acest principiu canonic. Prin aceasta se înțelege supunerea sau subordonarea treptelor inferioare față de treptele superioare ale ierarhiei bisericești, ascultarea sau supunerea credincioșilor față de ierarhie și a ierarhiilor față de sinoade, a monahilor față de conducerea mănăstirii și față de episcopul locului, ca prim stareț al tuturor mănăstirilor din eparhia sa.

Ascultarea canonică se bazează pe deplina libertate de manifestare a ei și pe credință. De aceea, canoanele

Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987; I. N. FLOCA, *Drept canonic ortodox. Legislație și administrație bisericească*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990; I. IVAN, „Importanța principiilor fundamentale canonice de organizație și administrație, pentru unitatea Bisericii”, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei* 3-4/1969; GR. PAPATHOMAS, „Essais de Droit canonique orthodoxe”, Firenze, Università degli Studi di Firenze/Facoltà di Scienze Politiche „Cesare Alfieri” (coll. Seminario di Storia delle istituzioni religiose e relazioni tra Stato e Chiesa-Reprint Series, nr. 38), IV/2005; V. PHIDAS, *Droit canon. Une perspective orthodoxe*, Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, Chambésy-Genève, 1998; PIERRE, Hiéromoine, „Notes d’Écclésiologie Orthodoxe. Le Patriarche Œcuménique et les Eglises Orthodoxes Autocéphales”, în *Irenikon*, t. X, 6/1933; L. STAN, „Despre principiile canonice fundamentale ale Ortodoxiei”, în *Biserica și Dreptul. Studii de Drept Canonic Ortodox. Principiile Dreptului Canonic Ortodox*, Pr. Irimie Marga (ed.), Ed. Andreiana, Sibiu, 2012; L. STAN, „Obârșia și dezvoltarea istorică a Dreptului bisericesc”, în *Mitropolia Olteniei* 1-2/1968.

Bisericii prevăd perioada de încercare sau noviciatul, chiar încercarea în afara mănăstirii pentru probarea voinței libere a celor ce își doresc să intre în viața monahală. Limitarea libertății individuale duce la transformarea supunerii canonice în constrângere, aceasta fiind străină aplicării principiului ierarhic în Biserică. Numai prin libertate și credință cei ce sunt încercați pentru intrarea în monahism pot pune în practică ascultarea canonică, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel: „Ascultați de mai-marii voștri și supuneți-vă lor, că ei priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au să dea seamă de ele”⁶. Tunderea părului este semnul liturgic al ascultării canonice, fiind practică la administrarea Sfintei Taine a Botezului, la Sfânta Taină a Preoției și la depunerea voturilor monahale. De aceea, trebuie să reținem că și ascultarea canonică este graduală, după tunderea liturgică primită în deplină libertate: în cazul monahilor, *ascultarea canonică a acestora* față de starețul mănăstirii și față de episcop, în baza celor două tunderi, de la Botez și de la depunerea voturilor monahale, chiar și de la hirotonie pentru ieromonahi și ierodiaconi.

Conform aplicabilității ascultării canonice, episcopului i se supun toți membrii clerului, credincioșii mireni și monahii din granițele eparhiei sale. După eruditul canonist, episcopul de Zara Dalmației, Nicodim Milaș, „supunerea preotului față de episcop se motivează prin aceea că el își capătă slujba numai de la episcop și nu-

⁶ Evr. 13, 17.

i e îngăduit să părăsească locul încredințat (parohia, n.n.) de episcop și să se sustragă de sub autoritatea lui prin trecerea în altă eparhie fără învoirea episcopului (can. 15 ap.; 16 I ec.). Preotul nu trebuie să se despartă de episcopul său și despărțit nu poate săvârși nicio slujbă sfântă și nu poate întemeia societăți religioase deosebite”⁷. În aceeași măsură, nici ieromonahii și nici monahii sau monahiile nu se pot despărți de episcopul lor, ieșind din ascultarea acestuia. În mod special, canoanele fac referire la ascultarea față de episcop, ca părinte spiritual al celor păstoriți de el în jurisdicția sa, cei ce ar încălca această rânduială fiind supuși pedepselor canonice specifice, pentru cler, pentru mireni sau pentru monahi. Autoritatea și demnitatea episcopului trebuie respectate, nu defăimate, așa cum, în general, nu pot fi defăimați cei ce se află pe treptele superioare ale clerului de către clericii inferiori, de monahi sau de mireni.

Privită în ansamblul său, practica, legislația și doctrina canonică privind ascultarea canonică, precum și importanța sa în funcționarea ierarhică a Bisericii, putem afirma că ascultarea canonică poate constitui un principiu canonic aparte. Însă, în aceeași măsură trebuie să susținem că aceasta nu este altceva decât o manifestare sau aplicare a principiului ierarhic, ceea ce ne determină să o tratăm numai ca pe o formă a aplicării principiului ierarhic.

⁷ † Nicodim MILAȘ, *Dreptul bisericesc oriental*, București, 1915, p. 206.

Ascultarea canonică este contrară schismei⁸ (lat. *disglut(i)nare* care se referă la starea creată prin învrăjbire, neînțelegere, discordie, conflict, ceartă; lat. *schisma*, *-atis*, *schismaticus*, *a*, *um*; *dissidium-ii*; *discissio*; în gr. Σχίζω – a separa, a diviza, a împărți), dezbinării sau defăimării organismelor superioare în Biserică (can. 31, 39, 55 ap; 57 Laod.; 4, 8, 23 IV ec.; 5 Antiohia; 10, 11, 31 Cartag.; 13, 15 I-II; 17 Trul.). Din textul acestor canoane reiese că toți clericii sau monahii care se află în ascultarea sau jurisdicția unui episcop nu trebuie să săvârșească vreo lucrare, adică să

⁸ Nerespectarea dispozițiilor canonice privind ascultarea canonică duce la dezbinare sau schismă. Unitatea Bisericii, ca organism alcătuit unitar din trei categorii de membri, se menține nealterată ca unitate dogmatică, liturgică și canonică prin aplicarea Dreptului ei canonic în viața practică, a principiilor canonice și a întregii legislații canonice, ținându-se cont și de doctrina canonică. Astfel, principiului ierarhic i se dă expresie deplin prin subordonarea sau supunerea (ascultarea canonică) treptelor inferioare celor superioare ale ierarhiei bisericești. Pornind de la fundamentul biblic: „Cine vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă” (Luca 10, 16), Părinții sinodali au statornicit în textul canoanelor ascultarea canonică pe baza căreia se poate menține unitatea Bisericii, fără dezbinări sau schisme în sânul comunităților creștine. Cei ce nesocotesc rânduiala bisericească, defăimând și nesocotind autoritatea și demnitatea clericală sau de stat, încercând să producă disensiuni și dezbinări în cadrul Bisericii, prin neascultare, fie că sunt clerici, fie laici sunt condamnați în textul canoanelor (vezi can. 31 ap.; 6 II ec.; 3 III ec.; 18 IV ec.; 31, 34 Trulan; 6 Gangra; 14 Sardica; 5 Antiohia; 10, 11 Cartagina; 9, 13, 14, 15 I-II Constantinopol; 1 Vasile cel Mare).